

НАУКА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції

(10–11 жовтня 2013 р.)

У восьми томах

Том 6

Наукові дослідження з філології

Дніпропетровськ
Видавець Біла К. О.
2013

УДК 80
ББК 73
Н 34

НАУКА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції

СКЛАД ВИДАННЯ

Том 1. Мікро- та макроекономіка: питання та шляхи ефективного розвитку	Том 5. Наукові праці з мистецтвознавства, культурології та педагогіки
Том 2. Актуальні питання сталого розвитку економіки	Том 6. Наукові дослідження з філології
Том 3. Технічні науки	Том 7. Сучасні проблеми та їх вирішення
Том 4. Наукові публікації біолого-медичного напрямку, психології та фізичного розвитку людини	Том 8. Актуальні дослідження з гуманітарних наук

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова оргкомітету:

Корецький М. Х. – д. держ. упр., професор, Заслужений діяч науки і техніки України, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне.

Члени оргкомітету:

- Бакуменко С. Д. – д. держ. упр., професор, Заслужений діяч науки і техніки України, проректор з наукової роботи Академії муніципального управління, м. Київ;
- Дацій О. І. – д. е. н., професор, Заслужений працівник освіти України, директор Науково-навчального інституту регіонального управління та місцевого самоврядування Академії муніципального управління, м. Київ;
- Бутко М. П. – д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та державного управління Чернігівського державного технологічного університету.

Н 34 Наука в інформаційному просторі : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 жовт. 2013 р. : у 8 т. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2013.

ISBN 978-617-645-140-2

Т. 6 : Наукові дослідження з філології. – 2013. – 96 с.

ISBN 978-617-645-146-4

У збірнику надруковано матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Наука в інформаційному просторі».

Для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗів та наукових закладів.

УДК 80
ББК 73

ISBN 978-617-645-140-2

ISBN 978-617-645-146-4 (Т. 6)

© Авторський колектив, 2013

Отже, в результаті постійної взаємодії термінологічних систем різних мов з'являються запозичення у німецькій мові, що підтверджується фактичним матеріалом. Ефективність запозичення залежить від наявності лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів, які впливають на входження, закріплення, актуалізацію запозичених термінів. Беручи до уваги особливості процесів промислової автоматизації, яка виражається в активному усному використанні автохтонної та запозиченої термінології, а також завдяки білінгвізму, ми можемо спостерігати перевагу термінів, що походять з англomовного фахового дискурсу.

Загальне мовознавство

Бенькевич Г. А.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ У СФЕРІ ФРАЗЕОЛОГІЇ

З давніх-давен у мовознавстві основним питанням постає взаємообумовленість мови і людини, усвідомлення сутності мовних процесів і ролі в них людини як вербальної істоти [14]. Тому принцип антропоцентризму актуальний в лінгвістиці донині. До мовних питань зверталися Платон, Арістотель, Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк, Дж. Берклі, Д. Юм, Л. Вітгенштайн, Р. Карнап, Дж. Остін, Дж. Серль, Е. Касіреп, М. Гайдеггер, Г. Гадамер, О. Лосєв, Г. Шпет, П. Флоренський, М. Попович та ін. [3, с. 16].

В античності це питання розглядали в аспектах походження мови, зв'язку мови і мислення, співвідношення мовних знаків з об'єктивною реальністю [14].

Грецькі філософи розглядали людину як живу істоту, яка має логос – розум, мову і мовлення. Питання сутності мови щораз більше зацікавлювало філософів. М. Гайдеггер вважає мову видом людської діяльності. Через дар мовлення він вирізняє людину з довкілля і характеризує її сутність [3, с. 16].

Наприкінці ХІХ ст. І. Бодуен де Куртене у праці «Фонологія» (1899) виокремив науку антропофоніку, що займається звуками людської мови. Цей принцип знайшов своє відображення в Н. Арутюнової, А. Вежбицької, Ю. Апресяна, В. Алпатова, Р. Будагова, О. Кубрякової, В. Маслової та ін. [5, с. 354].

У ХХ ст. зростає інтерес до лінгвофілософії. Голландський філософ Ф.-Р. Анкерсміт зауважив вагомість мови у філософії ХХ ст. [3, с. 17].

Філософи часто зверталися до мови, і, за висловом німецького вченого О.-Ф. Больнова, аналізували її вплив на світогляд людини; трактували мову як носія особливого світогляду; спостерігали за тим, як людина сприймає і вибудовує своє життя через мову; зауважували вплив мови на буденність та творення сутності людини [19, с. 17].

Російський лінгвіст Р. Фрумкіна вважає мову єдиним інструментом у висловленні філософських тверджень про світ і трансляції знань. Важливим стало питання про мову філософії та її подібність до буденної мови. Філософія стимулює пізнавальну діяльність лінгвіста, пояснює сутність фундаментальних світоглядних ідей, дає змогу осмислити, зрозуміти й пояснити наукові факти. Питання сутності мови потребують філософського трактування. Для сучасної філософії мова стала важливим об'єктом досліджень [3, с. 17–18].

У 90-ті роки ХХ ст. антропоцентризм остаточно сформується як один з основних принципів лінгвістики та стає методологічною основою сучасних лінгвістичних досліджень. Було змінено вектор, парадигму розвитку. В центрі уваги поставлено людину, яка творить мову [15, с. 11; 6, с. 43]. Характерною рисою науки про мову кінця ХХ ст. є «орієнтація на перехід від позитивного знання до глибинного на шляхах цілісного осягнення мови як антропоцентричного феномену» [16, с. 25]. Тому універсальним концептом оголошена людина і вона постає в центрі дослідження антропоцентричної лінгвістики [9, с. 18].

Ф. Бацевич зазначає, що зміна філософських поглядів на природу лінгвістики формує в науці мовні образи. При дослідженні мови застосовуються два підходи: іманентно-семіологічний та антропологічний. В іманентно-семіологічному підході мова виступає як структура і система. Цей підхід знайшов своє відображення в структуралізмі. В антропологічному – мова розглядається у зв'язку з духовним світом людини [3, с. 27]. Антропологічний підхід стає панівним у сучасному мовознавстві, а мова виступає репрезентативною формою людської свідомості, пізнанням. З антропоцентричних позицій людина пізнає світ «через усвідомлення себе в ньому» і створює в своїй свідомості «антропоцентричний порядок речей», який визначає її духовну сутність, вчинки, ієрархію цінностей [13, с. 6–7].

Людська особистість поступово стає основою пізнання і ціннісних орієнтацій сучасної науки. У сучасній антропологічній парадигмі переважає вивчення мовних явищ. Оскільки людський чинник в мові представлений антропоцентризмом, через нього постає принцип «наповнення» мовних категорій [10].

Зосередженість дослідників на вивченні «людського фактору в мові» визначає антропологічну спрямованість сучасного лінгвістичного знання (Е. Бенвеніст). Антропоцентрична парадигма досліджень повертає людині статус (*homo mensura*), проголошений софістом Протагором: «мірилом всіх речей є людина» [23].

Антропологічний напрям у мовознавстві розглядає: 1) вплив людини на мову і 2) вплив мови на людину, її свідомість, культуру [17, с. 8]. Антропологічне вивчення мови відбувається у таких варіантах: 1) мова одухотворюється, наділяється рисами людини, але людина в теорію мови не входить [11]; 2) мова розглядається як «частина людини» [2]; 3) мова вважається конструктивною властивістю людини [4; 8].

Антропоцентричний підхід як загальний стиль мислення визнаний у всіх сферах пізнання і є новим витком спіралі у розвитку науки. Антропоцентризм як принцип дослідження вивчає наукові об'єкти відповідно до їхньої ролі для людини, призначення для життєдіяльності, функцій для розвитку людської особистості та її удосконалення. Його принципи споріднюють лінгвістику з іншими сферами знань. «Людина стає точкою відліку в аналізі тих чи інших явищ, вона залучена до цього аналізу, визначаючи його перспективи та кінцеві цілі» [21].

В антропоцентричній лінгвістиці через мову спостерігаємо всесторонній прояв людини – психологічний та соціальний, індивідуальний та типовий, навчальний та професіональний і т. ін. Зацікавленість мовою означає зацікавленість користувачем [21]. Вивчення мови триває у зв'язку зі свідомістю та мисленням людини, її культурою та духовним життям [3, с. 27, 36].

Антропоцентричний підхід доводить, що при описі мовного фактору мова не може існувати без мовної особистості [19].

Згідно з принципом антропоцентризму, мовець привласнює собі мову в процесі використання, адже «мова не має іншої об'єктивності, крім тієї, яка встановлюється в суб'єктивному» [24].

Отже, антропоцентризм стає одним з провідних напрямків лінгвістичних досліджень на межі ХХ–ХХІ ст., оскільки в мовознавстві встановлюється когнітивно-дискурсивна парадигма, в якій вирішувалися питання отримання, кодування, зберігання і передачі інформації різними засобами, зокрема й лінгвістичним [7].

Антропоцентричний принцип в лінгвістиці знаходить своє вираження через фразеологічний фонд, який є джерелом виразності, образності, емоційності й оцінності. Через фразеологізми можна передати сприйняття навколишньої дійсності носіями мови [18, с. 10].

Дослідження фразеології на основі принципу «людини в мові» призвело до розвитку антропоцентричної фразеології. На думку дослідників, цей «новий стадіальний виток» є інтерпретуючим, оскільки теорія фразеології пов'язана з інтерпретацією [1, с. 67].

З позиції антропологічної парадигми лінгвістики фразеологія є найбільш антропоцентричною наукою. Усі фразеологізми містять інформацію, наповнену додатковими асоціативно-емоційними елементами [22].

Отже, антропоцентризм є одним з основних принципів сучасної лінгвістики. Очевидним є те, що вітчизняна й зарубіжна наука змінила вектор, парадигму свого розвитку, поставивши в центр уваги людину – творця мови. Людина пізнає, відображає і омовлює світ ідей, концепцій за власними критеріями цінностей [12].

Антропоцентричний підхід до вивчення фразеологічних одиниць є особливо важливим у мові, оскільки людські цінності можуть виражатися через фразеологізми.

Фразеологізми розглядаються як цінне джерело вивчення свідомості, національних особливостей та самобутності народу – носія мови. Вони є свідченням глибокої мудрості народу, яскравим засобом мовної і стилістичної характеристики особи та її мовної поведінки [20, с. 223].

Список використаних джерел:

1. Алефиренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики: монография / Н. Ф. Алефиренко. – М.: Гнозис, 2005. – 326 с.
2. Альбрехт Э. Критика современной лингвистической философии / Э. Альбрехт. – М.: Прогресс, 1967. – 160 с.
3. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики: монографія / Ф. С. Бацевич. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 281 с.
4. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М.: Прогресс, 1974. – 448 с.
5. Бодуэн де Куртенэ И. А. Избранные труды по общему языкознанию / И. А. Бодуэн де Куртенэ. – М.: Изд-во Академии наук СССР, 1963. – Т. I. – 384 с.
6. Ворожбитова А. А. Актуализация философско-лингвистического наследия как отражения «антропоцентрического сдвига» в филологии конца XX века / А. А. Ворожбитова // Антропоцентрическая парадигма в филологии. – Ставрополь, 2003. – Ч. 2: Филология. – С. 43–48.
7. Гайдарова З. Т. Антропоцентризм в идиоматической картине мира лезгинского, русского, английского и немецкого языков: автореф. дис. канд. филол. наук: спец. 10.02.20 / З. Т. Гайдарова. – Махачкала, 2010. – 27 с.
8. Гумбольдт В. Язык и философия культуры / В. Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1985. – 451 с.
9. Ерошенко А. Р. Концепт «Человек» в антропологической лингвистике: особенности интерпретации / А. Р. Ерошенко // Антропологическая парадигма в философии. Ставрополь, 2003. – Ч. 2: Филология. – С. 18–20.
10. Забуранна О. В. Антропоцентризм фразеологічної семантики (на матеріалі фразеологічних одиниць української, перської, японської мов зі значенням відносного часу): автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.15 / О. В. Забуранна. – К., 2003. – 15 с.

11. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М.: Наука, 1987. – 263 с.
12. Лащук О. М. Образні характеристики бінарного концепту «Distanz» у німецькій лінгвокультурі / О. М. Лащук // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія «Філологічні науки». – 2013. – № 9 (268). – Ч. I. – С. 261–267.
13. Маслова В. А. Современные направления в лингвистике / В. А. Маслова. – М., 2008.
14. Пилипак В. П. Антропоцентричні та егоцентричні концепції в лінгвістиці / В. П. Пилипак // Лінгвістичні студії: зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНУ, 2009. – Вип. 18. – С. 13–17.
15. Покровская Е. А. Человек в языке и культуре: новые аспекты изучения / Е. А. Покровская // Антропоцентрическая парадигма в филологии. – Ставрополь, 2003. – Ч. 2: Филология. – С. 11–18.
16. Постовалова В. И. Лингвокультурология в свете антропологической парадигмы (к проблеме оснований и границ современной фразеологии) / В. И. Постовалова // Фразеология в контексте культуры. – М.: Языки русской культуры, 1999. – С. 30–45.
17. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Б. А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В. И. Постовалова и др. – М.: Наука, 1988. – 216 с.
18. Синельникова И. И. Эмотивные фразеологизмы французского языка в полевом аспекте: монография / И. И. Синельникова. – Белгород: «Белгород»; НИУ «БелГУ», 2013. – 188 с.
19. Слабоуз В. В. Антропоцентрический подход к описанию языка / В. В. Слабоуз // Севастопольский национальный технический университет Вестник СевГТУ. – 2005. – Вып. 65. – С. 189–195.
20. Сони́на Н. Н. Антропоцентрический подход в изучении фразеологических единиц русского и английского языков / Н. Н. Сони́на // Актуальные проблемы лингвистики XXI века: Матер. междунар. науч. конф. (8–9 апреля 2010 г.). – Киров: Изд-во ВятГГУ, 2010. – С. 222–224.
21. Таценко Н. В. Теоретичні засади антропоцентризму мовних інновацій / Н. В. Таценко // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2006. – Вип. 28. – С. 208–211.
22. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.
23. Убальдо Н. Иллюстрированный философский словарь / Убальдо Н.; пер. с ит. – М.: БММ АО, 2006. – 584 с.
24. Guillame G. Lecons de la linguistique, publiques par le Roch Valin, Klincksieck / G. Guillame. – Paris, 1971.

К. филол. н. Бугакова Н. Б.

*Воронежский государственный архитектурно-строительный университет,
Российская Федерация*

К ВОПРОСУ О СПОСОБАХ ВЕРБАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПТА «ИКОНА» В РОМАНЕ И. С. ШМЕЛЕВА «ПУТИ НЕБЕСНЫЕ»

Задачей данного исследования является рассмотрение способов вербализации концепта *икона* в романе И. С. Шмелева «Пути небесные».

Традиционно под иконой принято понимать живописное изображение Бога, Божьей Матери, ангелов, святых угодников, а также евангельского или церковно-исторического события.